

REACTUALIZAREA CĂMĂȘII CU ALTIȚĂ DE CĂTRE MEMBRII COMUNITĂȚII „ȘEZĂTOAREA BASARABIA”

ENACHI OLESEA

¹Membru Uniunii Artiștilor Plastici din Republica Moldova

Rezumat: Înscrierea „Artei cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova” în Lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității la 1 decembrie 2022 a demonstrat valoarea acestui element pe plan național și internațional. Cămașa cu altiță este un simbol identitar foarte puternic, la care societatea noastră recurge foarte frecvent. De două decenii s-au inclus în confecționarea cămășii cu altiță de rând cu meșterii populari mai multe grupuri, numite șezători, care activează atât în Republica Moldova cât și în România, în diasporă. Contribuția acestor comunități la reactualizarea autenticității cămășii cu altiță este foarte importantă.

Comunitatea „Șezătoarea Basarabia” s-a format ca urmare a sporirii interesului societății noastre pentru cămașa cu altiță. Acest interes s-a văzut în timpul celor trei ediții ale Festivalului iei (2012 - 2014), Zilei Universale a IEI (cu începere din anul 2012), Festivalului IA – MANIA (cu începere din 2012). Erau necesare forme, mijloace, oameni care să facă legătura între tradiția autentică a costumului nostru și oameni care își doreau să-l poarte. Comunitatea s-a coagulat acum șapte ani, timp în care s-a sincronizat cu formarea mai multor comunități din spațiul cultural românesc și diasporă.

Cuvinte cheie: comunitate, Șezătoarea Basarabia, cămașa cu altiță,

Trebuie să amintim aici că schimbarea viziunii asupra costumului tradițional a început către anii 90 al secolului XX, atunci când a luat amploare mișcarea etnofolclorică de la noi. Doritori de a purta costumul popular executat conform tradiției erau mulți, iar meșterii care le confecționau erau puțini. Și atunci sau format șezătorile care, așa cum se știe, sunt forme tradiționale de însușire și de desfășurare a diferitor activități de muncă. De veacuri fetele și femeile noastre se întâlneau la șezători pentru a învăța una de la alta a coase, a toarce, a țese, asigurând transmiterea cunoștințelor și practicilor de la o generație la alta.

Am hotărât să ne întrunim la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, pentru că în această instituție se păstrează o colecție bogată de costume tradiționale, desigur și una de cămăși cu altiță. Ne-am propus să preluăm tradițiile autentice, originale ale acestei piese vestimentare și în acest caz sursa de bază a fost și este patrimoniul muzeal. Pentru că ne-am

propus scopul să descoperim toate tainele acestui costum, avem nevoie să studiem cât mai multe piese vestimentare create în mai multe perioade și care au specific local. Administrația muzeului a acceptat acest program al nostru de a salva de la uitare mai multe cămăși valoroase, parte a tezaurului nostru național. (figura 1.)

Figura 1: Șezătoarea de la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală

În deceniile precedente s-au adresat acestui patrimoniu și unii meșteri populari, dar pentru că nu au avut pânză țesută în condiții manuale și o înțelegere corectă a tehnicilor și structurilor decorative ale cămășilor, producția meșteșugărească a deviat de la tradiție. Ca să putem evita greșelile predecesorilor am gândit și discutat proiectul nostru în toate detaliile, încât să putem crea cămăși cât mai apropiate de cele vechi, de mare expresivitate artistică. A fost necesar să studiem literatura din domeniu ca să înțelegem specificul costumului popular, legitățile după care el se armonizează cu celelalte domenii ale culturii tradiționale. Am examinat cu atenție piesele muzeale vechi, care sunt mostre ale artei acului. Comparând piese vestimentare din sec. XIX și XX am observat cum se comportă în timp pânza și materiale de cusut. Aceste concluzii ne-au ajutat să selectăm cu grijă atât pânza cât și firele de cusut, paietele și mărgelile, pentru a asigura trăinicie noilor creații. (figura 2.)

Despre membrii șezătorii țin să vă spun că sunt destui de mulți, la fiecare sedință facem o evidență a celor prezenți. Analizând foile de prezentă,

putem face concluzia că există un nucleu de peste 45 de membri, care frecventează permanent șezătorile. Alții fie că vin doar atunci când au nevoie să învețe ceva nou sau să fie ajutați în vreo problemă, încât împreună ar fi peste 160 de persoane la număr. O altă parte a șezătorii o formează doamnele care au frecventat șezătorile încât au învățat croiul, tehnici de cusut, proprietățile materialelor, principii artistice de realizare a cusăturilor, după care activează în mod independent și numărul lor depășește cifra de 170. Am putea generaliza că au beneficiat de experiența șezătorii în mod direct peste 550 de doamne și domni. Trebuie să precizez, că membrii șezătorii au cele mai diferite profesii: sunt cadre didactice, medici, economiști, ingineri IT, tehnologi, cercetători etc. Între ei sunt și femei casnice care îngrijesc de copii mici, dar și elevi, studenți și pensionari. Nucleul șezătorii este la Chișinău, dar avem șezători-surori în teritoriu, care au apărut după ce reprezentanții comunităților locale au frecventat șezătorile de la muzeu, iar ulterior au format noi grupuri în localitățile de reședință. Avem în vedere comunitatea care se întrunește la biblioteca Școlii de Arte din Strășeni cu numele „Mândria Basarabiei” condusă de medicii Lilia Calancea și Dina Voloc, Centrul de Meșteșuguri „Bojescu” din Mereni, raionul Anenii-Noi, condus de Lidia Bojescu și alte grupuri de doritori care activează în acest domeniu.

Figura 2: Ie confecționată în cadrul șezătorilor

În ultimii ani am avut mai multe ieșiri în teren pentru a acorda ajutor metodic localităților care și-au dorit să își confecționeze costumul local cu forțele proprii. Astfel, am colaborat cu localitățile Băhrinești, raionul Florești, Molovata-Nouă, raionul Dubăsari, Țigănești, raionul Strășeni, Pelinia, raionul Drochia, Ciuciulea, raionul Glodeni, Ciobalaccia, raionul Cantemir, Drăgușenii Noi, raionul Ialoveni. În acest mod am reușit să fim de ajutor pentru mai mulți începători în ale cusutului artistic, iar experiența noastră a devenit un etalon pentru alte localități din Republica Moldova.

„Șezătoarea Basarabia” a promovat și continuă să promoveze toată bogăția cusutului tradițional pe pânza adecvată, adică țesută în condiții casnice, manual cu respectarea tuturor rigorilor tehnice și artistice care au contribuit la constituirea frumuseții acestui domeniu. Am descoperit vechi tehnici de cusut, unele abandonate acum 100 de ani, le-am studiat, le-am însușit, le coasem. Mă refer la încrețul funcțional care strânge pânza încât ajustează lățimea mânecii, la cea a altiței, încreț decorativ cusut aștește, peste fire, la fir, în urma acului. (figura 3.) Am insistat mult să readucem în practică coaserea scrânciobelului, – cadrul care înrămează altița, – în tehnicile, proporțiile și cromatica tradițională. Respectăm cu strictețe coaserea anumitor elemente în locurile lor specifice, adică motivele din altiță nu se repetă în alte locuri ale cămășii. Ținem cont de proporțiile dungilor ornamentale menținând armonia lor istorică. Am repus în practica cusutului tehnicile: șinătău, punct vechi bătrânesc, butuci, lântșor, la fir, aștește etc.

Figura 3: Tehnici de ornamentare a iei

Până în prezent am avut mai multe expoziții în care publicul a putut să vadă orientarea spre autenticitate pe care o dăm cămășii noastre românești. Voi aminti aici Expoziția „100 de cămăși basarabene salvate de la dispariție” - 16 ianuarie-1 iunie 2019, organizată la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală. Expoziția concurs-online „Cea mai reprezentativă cămășă cu altiță”, desfășurată cu susținerea Institutului Cultural Român „M. Eminescu” la Chișinău și a Societății de Etnologie din Republica Moldova – 2020. Expoziția de costume populare organizată la Parlamentul Republicii Moldova în iunie 2020, la Ministerul de Externe și Integrare Europeană în octombrie 2020. Participare la expoziția de cămăși, desfășurată la Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală de Ziua Națională a Portului Popular – 2016, 2019, 2020, 2021. Participarea cu cămăși la Festivalul IA-MANIA 2017; 2018; 2019, la Ziua Portului Popular găzduită de Palatul Republicii în 2018. Expoziția „Costumul popular - element de identitate culturală” (31 august – 15 septembrie 2019) Biblioteca municipală Bogdan Petriceicu Hasdeu, Chișinău. Expoziția „Zilele Chișinăului la Buzău” - 3 iunie 2022; Expoziția „Zilele Chișinăului la Vaslui” - 16 august 2022, organizată de Direcția Cultură Chișinău, trei expoziții la Spitalul Clinic Republican (2021, 2022, 2023).

Au fost cusute multe cămăși care sunt purtate pe la evenimente deosebite precum cununii, nunți, cumetrii, festivaluri, sărbători folclorice etc. Societatea a început a recunoaște cămășile cusute manual în cadrul șezătorilor, pentru că sunt deosebite, remarcabile. Mai multe interprete de folclor au început să poarte cămăși cu altiță realizate de membrii șezătorilor și acest lucru este foarte important pentru a afirma noua tendință.

Am expus atenției dumneavoastră partea cea mai reprezentativă a contribuției comunității „Șezătoarea Basarabia” la readucerea în albia firească a cămășii noastre cu altiță și a costumului tradițional. Membrii comunității au susținut înaintarea în lista reprezentativă UNESCO a patrimoniului cultural imaterial al umanității a artei cămășii cu altiță element de identitate culturală în România și Republica Moldova. Am putut să ajungem la această performanță datorită unei colaborări importante cu colegii noștri din România și din diasporă. Atât comunitățile numite șezători în cât și atelierile de la noi comunicarea noastră online, schimbul nostru de schițe, modele, întrunirile noastre pentru a învăța ceva, toate sunt forme culturale moderne capabile să ajute tradiția.